

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**кандидата наук з державного управління, доцента, заступника
директора з науково-педагогічної роботи Навчально-наукового
інституту адміністрування, державного управління та професійного
розвитку Національного університету «Львівська політехніка»
Кіцака Тараса Миколайовича на дисертаційну роботу
Худика Дмитра Івановича «Управління соціально-культурним
розвитком територіальної громади в процесі реалізації гуманітарної
політики», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281
«Публічне управління та адміністрування»**

Актуальність теми дисертаційної роботи

У сучасних умовах трансформації українського суспільства та децентралізації державного управління особливої ваги набуває питання ефективного управління соціально-культурним розвитком територіальних громад. Соціально-культурний розвиток є невід'ємною складовою гуманітарної політики держави, спрямованої на забезпечення гармонійного розвитку особистості, формування громадянської ідентичності, збереження та популяризацію національної культурної спадщини, а також підвищення якості життя населення. В умовах посилення глобалізаційних процесів, інформаційної експансії та загроз національній безпеці управління соціально-культурною сферою набуває стратегічного значення для сталого розвитку як окремої громади, так і держави в цілому.

Соціально-культурний розвиток у територіальній громаді передбачає не лише забезпечення доступу до культурних благ, а й створення умов для самореалізації особи, формування соціальної згуртованості, активного громадянства та розвитку людського потенціалу. Він охоплює такі аспекти, як: організація культурно-дозвілєвої діяльності; розвиток системи освіти, бібліотек, закладів культури; популяризація національних і місцевих традицій; інтеграція різних соціальних груп у спільний простір; збереження культурної спадщини; соціальна підтримка вразливих верств населення; розвиток громадського волонтерства. Розвинена соціально-культурна сфера сприяє підвищенню рівня довіри та взаємної підтримки між жителями громади, формуванню позитивного іміджу території, залученню інвестицій, розвитку туризму та зміцненню місцевої економіки. В умовах війни та кризи саме соціально-культурна політика стає одним із ключових інструментів консолідації суспільства, протидії деструктивним впливам та формування єдиної ідентичності.

Гуманітарна політика визначає пріоритети розвитку освіти, культури, науки, охорони здоров'я, молодіжної політики, забезпечення прав людини та соціального захисту. Вона спрямована на створення сприятливого середовища для самореалізації людини, розвитку громадянського суспільства, формування патріотизму, захисту національних цінностей та гідності. Управління соціально-культурним розвитком у межах реалізації гуманітарної політики передбачає: забезпечення рівного доступу до

культурних і освітніх ресурсів; підтримку творчої ініціативи та місцевих культурних проєктів; модернізацію інфраструктури закладів культури та освіти; створення умов для міжкультурного діалогу й толерантності; розвиток інклюзивних програм та підтримку соціальної інтеграції; розробку та впровадження програм збереження культурної спадщини; формування сприятливого медійного простору для висвітлення позитивних змін у громаді.

Актуальність управління соціально-культурним розвитком територіальної громади в контексті реалізації гуманітарної політики зумовлена необхідністю забезпечення сталого людського розвитку, формування сильної громадянської ідентичності, створення безпечного культурного простору та підвищення соціального добробуту. Ефективне управління дає змогу не лише адаптуватися до сучасних викликів, а й використовувати потенціал громади для її інноваційного зростання, консолідації населення та підвищення якості життя кожної людини на місцевому рівні.

Вказане обумовило актуальність дисертаційного дослідження Худика Д.І., формулювання мети роботи та завдань для її досягнення.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідних робіт кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу Західноукраїнського національного університету: «Механізм активізації бізнес-середовища як суб'єкта трансформації міст України на засадах сталого розвитку та впровадження смарт-технологій» (державний реєстраційний номер 0119U101365); «Розроблення програми підвищення ефективності управління розвитком територіальної громади в умовах сучасних загроз» (державний реєстраційний номер 0122U200784); «Розробка Проєкту Стратегії розвитку Збаразької територіальної громади (інформаційно-аналітичний матеріал)» (державний реєстраційний номер 0122U200784); «Актуальні проблеми публічного управління та адміністрування» (державний реєстраційний номер 0118U003181); «Менеджмент та публічне управління в умовах трансформації» (державний реєстраційний номер 0123U103562). У цих темах дисертантом розроблялися питання, пов'язані з управлінням соціально-культурним розвитком територіальної громади в процесі реалізації гуманітарної політики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та академічна доброчесність

Результати аналізу змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій Худика Д.І. надали змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають такому виду досліджень.

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх вірогідність забезпечені:

- коректністю визначення об’єкту та предмету дослідження (с. 21), та професійним вирішенням автором низки завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження (с. 20), та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов’язаний з попереднім і доповнює його. Логіка викладання матеріалу корелюється з предметом дослідження і обраними методами дослідження (с. 21-22). Це дозволило здобувачеві сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, які покладено в основу його дослідження;

- використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних: список використаної літератури налічує 464 найменування, з яких 245 джерел – англійською мовою (с. 192-237); дослідження базується на працях вітчизняних і закордонних науковців, які присвячено різним аспектам управління соціально-культурним розвитком територіальної громади в процесі реалізації гуманітарної політики;

- обранням методів дослідження, які дозволили, зокрема: виявити проблематику та визначити предмет дослідження, удосконалити понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, визначити підстави для класифікацій періодів, явищ та категорій (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, абстрагування та моделювання), співставити ефективність управління соціально-культурним розвитком вітчизняних та зарубіжних територіальних громад (порівняльний аналіз), визначити ефективність використання елементів соціально-культурного потенціалу громади (статистичні методи);

- достатньою кількістю напрямів апробації отриманих результатів на 9 науково-комунікативних заходах з міжнародною участю.

Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно випливають з викладеного матеріалу.

За результатами ґрунтовного вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць автора, а також аналізу наданого автором звіту щодо перевірки тексту рукопису відповідним програмним забезпеченням, порушень академічної доброчесності не було встановлено. Використані здобувачем окремі ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Наукове і практичне значення результатів дослідження

Суттєву науково-практичну значимість мають розроблені автором основні концептуальні та практичні положення, які доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані в процесі управління соціально-культурним розвитком територіальної громади в процесі реалізації гуманітарної політики.

Розроблені та обґрунтовані автором положення, висновки й рекомендації мають практичне спрямування та можуть бути використані органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами управління територіальним розвитком в процесі формування комплексного механізму управління соціально-культурним розвитком територіальної громади в рамках реалізації гуманітарної політики. Також результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі, що реалізується за освітньо-професійними та освітньо-науковими програмами галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та за програмами підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Практичну значущість результатів дослідження підтверджено: управлінням стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (довідка № 47/2 від 2 червня 2025 р.), Великоберезовицькою селищною радою (довідка № 187 від 4 квітня 2025 р.), Скориківською сільською радою (довідка № 70 від 20 травня 2025 р.), Тернопільським обласним методичним центром народної творчості Тернопільської обласної ради (довідка № 95 від 3 червня 2025 р.).

Отримані Д.І. Худиком теоретичні та практичні результати дають змогу підвищити ефективність та результативність управління соціально-культурним розвитком територіальної громади в процесі реалізації гуманітарної політики.

Повнота викладу основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані в 13 наукових працях обсягом 5,27 д.а. (3,45 д.а. належить особисто автору), а саме 1 статтю в міжнародному виданні, яке індексується в Web of Science, 1 статтю в міжнародному виданні, яке індексується в наукометричних базах даних, 2 одноосібні статті у наукових фахових виданнях категорії «Б» та 9 публікацій за матеріалами конференцій.

Участь у науково-комунікативних заходах свідчить про ознайомлення наукової спільноти з результатами дисертаційного дослідження. Кількість опублікованих праць відповідає вимогам, що встановлені МОН України щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Структура, зміст та завершеність дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, з них 177 – основний текст, список використаних джерел становить 464 найменування.

У першому розділі дисертації «Теоретичні засади управління соціально-культурним розвитком територіальної громади в процесі реалізації гуманітарної політики» встановлено, що управління соціально-культурним розвитком територіальної громади є складним і багатогранним процесом, що

тісно пов'язаний із реалізацією сучасної гуманітарної політики. В умовах децентралізації, євроінтеграційних процесів та зростаючої динаміки суспільного життя особливого значення набувають нові підходи до організації взаємодії суспільства, держави та локальних спільнот у сфері розвитку культури, освіти, соціальних ініціатив і збереження історико-культурної спадщини. Обґрунтовано, що управління соціально-культурним розвитком – це цілеспрямований і системний вплив на процеси формування, підтримки та збагачення культурного, освітнього, творчого потенціалу громади задля досягнення високої якості життя, самореалізації особистості та колективного добробуту. Визначено, що теоретичне підґрунтя цієї сфери включає кілька ключових підходів та концепцій: системний підхід (передбачає розгляд територіальної громади як складної відкритої системи, де соціальні й культурні процеси взаємопов'язані з економічними, політичними, екологічними чинниками. Управління розглядається як процес забезпечення гармонійної взаємодії внутрішніх і зовнішніх елементів системи для досягнення сталого розвитку); синергетичний підхід (акцентує увагу на самоорганізації, співпраці та формуванні «ефекту суми», коли спільна діяльність різних інститутів, організацій та лідерів громади створює нову якість соціально-культурного середовища); інноваційний підхід (орієнтований на залучення сучасних технологій, креативних практик, розвиток людського капіталу, підтримку новаторських ідей, які сприяють культурному зростанню та соціальній інклюзії); партисипативний підхід (робить наголос на залученні мешканців громади до процесу ухвалення рішень, розвитку ініціатив знизу, формуванні довіри й відповідальності за спільний добробут); ціннісний підхід (виходить із визнання унікальності кожної громади, її традицій, мови, культурної спадщини та сучасних культурних потреб як основи для політики розвитку). Доведено, що управління соціально-культурним розвитком у межах реалізації гуманітарної політики – це не лише процес адміністративного впливу, а й організація ефективної комунікації між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, закладами культури й освіти, бізнесом та мешканцями.

У другому розділі дослідження «Системний аналіз практики управління соціально-культурним розвитком територіальних громад в процесі реалізації гуманітарної політики» ідентифіковано тенденції та чинники соціально-культурного розвитку громади в процесі реалізації гуманітарної політики. Визначено, що соціально-культурний розвиток громади є складним і багатовимірним процесом, який формується під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників. Доведено, що розуміння цих тенденцій та чинників дозволяє ефективно планувати заходи, що сприяють розвитку місцевих громад, зміцнюючи їхню ідентичність, активність та інтеграцію. Одним з головних чинників, що впливають на соціально-культурний розвиток громади, є демографічні зміни, такі як старіння населення, зменшення кількості молодого населення або міграції. Приплив нових мешканців, як з інших регіонів країни, так і з-за кордону,

приносить нові культурні зразки, які впливають на місцеву громаду. Визначено, що прогресуюча цифровізація змінює спосіб, у який мешканці громади спілкуються, працюють, навчаються та беруть участь у культурному житті. Доступ до Інтернету та інформаційних технологій дає змогу розвивати нові форми соціальної та культурної активності, такі як онлайн-заходи, освітні платформи чи цифрові архіви культурної спадщини. Обґрунтовано, що екологічна свідомість мешканців, а також дії на користь сталого розвитку мають все більший вплив на формування соціального та культурного простору. Організація ініціатив у сфері охорони навколишнього середовища, таких як висаджування дерев чи екологічна освіта, зміцнює міжлюдські зв'язки та просуває спільні цінності. Доведено, що глобалізація впливає на розвиток громади шляхом розширення доступу до різноманітних культурних зразків та традицій з усього світу. Жителі можуть користуватися новими формами мистецтва, музики, кухні чи літератури, що збагачує їхній досвід та відкриває можливості для міжнародної співпраці. Встановлено, що активність місцевої громади є ключовим фактором розвитку громади. Ініціативи мешканців, такі як організація культурних заходів, фестивалів чи освітніх проєктів, мають позитивний вплив на соціальну інтеграцію та зміцнення місцевої ідентичності. Діяльність місцевих інституцій, таких як будинки культури, бібліотеки, школи чи неурядові організації, має фундаментальне значення для соціально-культурного розвитку. Їхні програми та послуги в галузі освіти, культури, спорту та відпочинку сприяють зростанню активності серед мешканців. Розвиток інфраструктури, включаючи будівництво культурних центрів, спортивних споруд та парків відпочинку, значно впливає на можливості реалізації прагнень мешканців. Доступність таких місць сприяє налагодженню міжлюдських зв'язків та зміцненню місцевої громади. Належне фінансування проєктів соціально-культурного розвитку, як з місцевих, так і з національних та міжнародних джерел, дозволяє реалізовувати амбітні ініціативи. Інвестиції в культуру, освіту та екологію сприяють підвищенню якості життя мешканців.

У третьому розділі дисертаційного дослідження «Удосконалення механізму управління соціально-культурним розвитком територіальної громади в процесі реалізації гуманітарної політики» встановлено, що перевагами управління соціально-культурним розвитком громади є зміцнення місцевої ідентичності (культура є важливим елементом формування почуття приналежності до певного місця); поліпшення якості життя мешканців (доступ до культури та мистецтва позитивно впливає на самопочуття та особистий розвиток); розвиток туризму (громада, багата на культурну спадщину та культурні події, є більш привабливою для туристів); зростання соціальної активності (культура залучає мешканців до соціального та місцевого життя); зростання економічного потенціалу (розвиток культури може сприяти розвитку місцевого підприємництва, наприклад, ремесел, туризму). Запропоновано систему заходів з управління культурним розвитком Скориківської громади Тернопільського району Тернопільської області: ремонт історичної церкви та організація в ній концертів; заснування

стипендій місцевої ради для молодих митців; організація фольклорного фестивалю; проведення занять з образотворчого мистецтва для дітей у місцевому будинку культури; видання брошур та путівників по місцевих пам'ятках; співпраця органів місцевого самоврядування з місцевими підприємцями з метою просування культури. Аргументовано, що ефективне управління соціально-культурним розвитком територіальної громади вимагає залучення багатьох суб'єктів, зокрема органів місцевого самоврядування, установ культури, громадських організацій, місцевих митців та мешканців. Підкреслено, що заходи з забезпечення соціально-культурного розвитку громади мають плануватися та реалізовуватися систематично, з урахуванням потреб та очікувань місцевої громади.

У дисертації дотримано структурно-логічної послідовності, зміст розділів відповідає поставленим завданням, а отримані результати дозволяють вважати мету дослідження досягнутою. Висновки до кожного з розділів, загальні висновки та сформульовані практичні рекомендації відзначаються належним рівнем обґрунтованості. Робота має завершений характер, оформлена відповідно до чинних вимог МОН України.

Наукова новизна отриманих результатів

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення автором досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш гострих проблем у межах предмета проведеного дослідження, а також наявність новизни їх наукового доробку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання – науково-теоретичного обґрунтування концепції удосконалення механізму управління соціально-культурним розвитком територіальних громад в умовах сучасних викликів.

Основні результати, що мають елементи наукової новизни, полягають, зокрема, у такому: автором дисертації уперше обґрунтовано теоретичні засади концепції ієрархічності управління соціально-культурним розвитком територіальної громади (с. 82-83).

Худиком Д.І. удосконалено: розуміння сутності соціально-культурного розвитку територіальної громади як об'єкта управлінського впливу (с. 28-47); комплексний підхід до реалізації гуманітарної політики (с. 47-68); структурування соціально-культурного розвитку територіальної громади на основі поєднання культурної ідентичності та соціальної згуртованості (с. 87-107).

Дістали подальшого розвитку, зокрема: формування механізму управління соціально-культурним розвитком територіальної громади (с. 68-84); індикатори впливу соціально-культурного розвитку територіальної громади на її комплексний розвиток (с. 107-119); способи підвищення ефективності управлінської діяльності органів місцевого самоврядування в процесі забезпечення соціально-культурного розвитку громад (с. 158-162).

Вивчення в комплексі ступеню обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірності і

новизни дозволяють зробити висновок щодо успішності виконання поставленого наукового завдання та належного рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції.

1. На рис. 1.2. автор визначає територіальну громаду як елемент суспільних систем вищого рівня та виокремлює національну, регіональну та глобальну суспільні системи (с. 36). Варто було б провести ґрунтовний аналіз логіки процесу взаємовпливу цих систем з урахуванням сучасних викликів.
2. Робота значно виграла б, якщо б дисертант більше уваги приділив питанням пошуку балансу між збереженням локальної ідентичності, культурних традицій та відкритістю до інновацій і зовнішніх впливів. Більшість стратегічних документів і програм мають універсальний характер, мало враховуючи унікальні особливості конкретних громад. Також доцільно було б більш детально дослідити вплив внутрішньої міграції, зміни демографічної структури, процесів урбанізації на інтеграцію та розвиток культурного середовища громади.
3. Автор вірно зазначає, що «ефективна публічна політика у сфері соціально-культурного розвитку територіальних громад має бути зорієнтована на врахування інтересів і потреб різних соціальних груп» (с. 68). У цьому контексті доцільно було б окреслити механізм врахування таких інтересів та потреб, визначити його переваги та ризики.
4. Дещо декларативною з огляду на існуючі політичні, економічні, екологічні та соціальні реалії виглядає теза, що «реформа децентралізації дозволила створити горизонтальні управлінські структури, які зміцнили автономію місцевого самоврядування, що особливо важливо для впровадження гуманітарних інновацій» (с. 160). Зазначене твердження потребує додаткового комплексного обґрунтування.
5. У таблиці 3.1 дисертант обґрунтовує проникнення питань культурної спадщини у складові сталого розвитку (с. 153), однак не наводить індикаторів, що дозволять підтвердити таке проникнення в суспільну, екологічну та економічні сфери, що зменшує можливість практичного застосування запропонованого підходу.

На загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Д.І. Худика подані вище зауваження суттєво не впливають, додатково характеризуючи значну складність і перспективність досліджуваної автором проблематики.

Загальний висновок

Таким чином, за результатами вивчення тексту роботи і публікацій можна констатувати, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації «Управління соціально-культурним розвитком територіальної громади в процесі реалізації гуманітарної політики», відповідають вимогам до такого виду досліджень, а подана дисертаційна робота є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує важливе науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність для розвитку системи публічного управління.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості висновків та рекомендацій, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація Д.І. Худика відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» й спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Худик Дмитро Іванович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

заступник директора з науково-педагогічної роботи
Навчально-наукового інституту адміністрування,
державного управління та професійного розвитку
Національного університету «Львівська політехніка»,
кандидат наук з державного управління,
доцент

Тарас КІЦАК

Підпис засвідчую:

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»
кандидат технічних наук, доцент

Роман БРИЛИНСЬКИЙ